

Управління освіти і науки Броварської міської ради
Броварського району Київської області
Дитячий естетико-натуралістичний центр «Камелія»

Проект

«КнигоFEST – місяць дитячої книги»

Романченко Вікторія Юріївна,
керівниця творчого об'єднання
медіаплатформа «Планета ЗМІ»

м. Бровари – 2024

Метою проекту є формування у вихованців таких компетентностей:

- *пізнавальна* – підвищення інтересу дітей та учнівської молоді до книг, читання, літературної творчості; активізація творчої діяльності учнів у сфері літератури й книговидання;
- *практична* – залучення дітей та підлітків до процесу створення книги зсередини – текстів до неї, ілюстрацій, верстки виданням – в якому вихованці не лише спостерігачі, а й активні учасники;
- *творча* – розвиток художнього смаку, творчої уяви, фантазії, напрацювання індивідуального стилю роботи;
- *соціальна* – виховання дбайливого ставлення та пошани до книги; професійне самовизначення у сфері видавничої та письменницької справи; розвиток позитивних якостей особистості: креативності, цілеспрямованості, відповідальності, вміння працювати в команді; сприяння самореалізації вихованців у соціумі.

Актуальність Проекту

Є такий вислів: «Все минає, а слово залишається. Зникають у безвісті держави, володарі, раби, на порох розсипаються величні будівлі, вмирають дерева, пересихають ріки, гори перетворюються на купи каміння, все стає тліном і прахом, а написане слово залишається. Залишається і несе крізь час голос людської душі».

Книги та читання відіграють важливу роль у розвитку сучасного суспільства. Книги допомагають виховувати особистість людини, дають відповіді на тисячі запитань, дарують матеріал для роздумів, пропонують найкращий інтелектуальний відпочинок і політ уяви. Завдяки книгам ми пізнаємо себе, мандруємо світом, вивчаємо історію предків, плануємо майбутнє.

Читання має фундаментальне значення для функціонування в сучасному суспільстві. Адже у наш час діджиталізації панують різноманітні гаджети, які поглинають всю увагу та вільний час дітей та молоді. Тож, зосередження фокусу уваги на важливості читання є необхідною складовою освітньої діяльності.

Читання книг допомагає людині краще зрозуміти себе, розібратися у своїх думках та почуттях, змінити погляди на життя. У читача є можливість побути на місці героя твору та поставити перед собою запитання: «А що робив би я, якби опинився на місці цього персонажа?». Відповідь може бути дуже несподіваною. Людина в такій ситуації часто знаходить для себе корисні підказки щодо того, якою має бути поведінка у майбутньому та яке рішення варто ухвалити.

Саме тому різноманітні заходи, спрямовані на пізнання книг, їх читання та створення, відіграють таку важливу роль у прищепленні дітям любові до книг, формуванні у них звички читати. Ідея проекту полягає в тому, що діти та підлітки можуть бути не лише читачами, а й творцями книг. Тому серед літературних зустрічей і тематичних читань є майстер-класи з креативного письма, створення ілюстрацій та власних паперових видань.

Прищепити дітям та підліткам любов до читання, зробити читання не просто захопленням, а життєво необхідною потребою – ключ до формування свідомого освіченого суспільства, яке надалі творитиме історію України і розвиватиме нашу державу.

Нормативно-правова база

- Закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту»;
- Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 № 40-IV;

- Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа»;
- Концептуальні засади розвитку освіти України на період 2015-2025рр.;
- Національна стратегія реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки.

Мета Проекту

- створення організованого навчального простору, в якому поєднується пріоритетність книг та читання з сучасними інтерактивними технологіями;
- залучення вихованців, учнів, слухачів до активної творчої діяльності, формування культури читання, літературного смаку, гармонійного розвитку духовного та психічного здоров'я;
- підвищення інтересу дітей та учнівської молоді до літературної творчості в комплексі з естетичним вихованням;
- залучення дітей та підлітків до створення книг, показ процесу створення книги зсередини. Процесу, в якому діти не лише спостерігачі, а й активні учасники;
- організація цікавого дозвілля, пов'язаного з книгами та читанням.

Завдання Проекту

- розвиток і підтримка читацької культури вихованців; активізація пізнавальної діяльності учнів у сфері літератури;
- орієнтація учнів на вибір професій, пов'язаних з літературою та видавничою справою;

- створення оптимальних умов для задоволення різнобічних інтересів учнів, розвитку їх здібностей і творчого мислення, самореалізації обдарованості;
- пошук методів та форм залучення вихованців до активної роботи творчої й мисленнєвої діяльності, формування основ книжкової культури; організації творчої діяльності; гармонійного розвитку духовного та психічного здоров'я;
- організація навчального простору, в якому вихованці є не лише читачами, а й творцями книг;

Розробники Проекту

Дитячий естетико-натуралістичний центр «Камелія» м. Бровари.

Учасники Проекту

- педагоги та вихованці Дитячого естетико-натуралістичного центру «Камелія».

Термін реалізації Проекту

Щорічно.

Характеристика Проекту

- за кінцевим результатом: освітній;
- за кількістю учасників: колективний;
- за тривалістю: довготривалий;
- за характером контактів: внутрішній;
- домінуючий вид діяльності: творчий.

Етапи реалізації Проекту

Організаційний

1. Розробка Проекту «КнигоFEST – місяць книги», підготовка інформаційних, інструктивно-методичних матеріалів.
2. Визначення ресурсів (матеріально-технічних, фінансових, кадрових) для забезпечення реалізації Проекту.

Практичний

1 тиждень – «Читай!»		
№ п/ п	Тема заходу	Відповідальні
1.	Букслем «Читацькі марципани» – літературний клуб для підлітків	Романченко В.Ю.
2.	Заняття з казкотерапії «Книжковий дитячий садок»	Каранда О.О.
3.	Онлайн-екскурсія містом Оденсе – рідним містом відомого казкаря Ганса Християна Андерсена	Романченко В.Ю.
4.	Літературна гра «У пошуках цікавинок»	Коваленко Є.А.
5.	Конкурс «Мій найкращий буктрейлер»	Романченко В.Ю.
6.	Літературні сніданки	Романченко В.Ю.
7.	Кінопокази екранізацій відомих книг	Малоголова А.В.
8.	Зустріч у «Поетичній кав'ярні»	Романченко В.Ю.
2 тиждень – «Пиши!»		
1.	Турнір настільної сторітелінг-гри «Майсторій»	Романченко В.Ю., Коваленко Є.А.

2.	Зустріч із письменницею Оксаною Луцевською, майстер-клас «Пишу дитячу книжку, як...»	Романченко В.Ю.
3.	Зустріч із письменницею Славою Світовою – майстер-клас із креативного письма	Романченко В.Ю.
4.	Тренінг із психологом «У світі моїх емоцій» (створення власноруч мінікниги про емоції)	Цурікова О.Ю.
5.	Створення тематичних матеріалів до Пізнавального журналу для підлітків та молоді «Прудкий пензлик»	Романченко В.Ю.
6.	Заняття з поетичними картками «Малюємо словом»	Романченко В.Ю.
7.	Презентація збірки творів вихованців Творчої майстерні «Кольоровий ЛітСвіт»	Романченко В.Ю.
8.	Воркшоп із креативного письма «Письмонавтика»	Романченко В.Ю.
9.	Аналіз текстів учасників Міжнародного конкурсу проектів екологічного спрямування «Олімпіада Геніїв»	Романченко В.Ю.
10.	Участь в обласному етапі Всеукраїнської природоохоронної акції «Птах року»	Романченко В.Ю.
3 тиждень – «Створюй!»		
1.	Тематичне заняття «Книжкові смаколики»	Щиголь А.О.
2..	Майстерня дитячої ілюстрації «Мальована книга»	Процик С.С.
3.	Майстер-клас «Моя унікальна закладка до книги»	Якуша Н.М.
4.	Заняття з пісочної анімації «Казка на піску»	Вороніна О.О.
5.	Зустрічі з українськими видавцями, ілюстраторами, перекладачами	Романченко В.Ю.
6.	Заняття з пластилінової анімації «Мій книгомульт»	Пікуль Л.О.
7.	Хореографічний майстер-клас «У світі казки»	Чечельницька О.С.

8.	Майстер-клас «Моя флористична закладинка»	Зінченко С.Г., Колесник О.О.
9.	Виставка дитячих малюнків «Персонажі кольорових книг»	Деменко А.М., Трішкін О.О.
10.	Бінарне заняття «Поетична листівка»	Романченко В.Ю., Процик С.С.
11.	Майстер-клас із верстки Пізнавального журналу для підлітків та молоді «Прудкий пензлик»	Романченко В.Ю.
4 тиждень – «Пізнавай!»		
1.	Музично-музична зустріч, поетичний слем «Прочитано серцем»	Малоголова А.В.
2.	«Книжковий летсплей – грай в книгу з нами!»	Каранда О.О.
3.	Фотодень «Книжкове перевтілення»	Степанов О.А.
4.	Літературний квест у ландшафтному саду закладу	Малоголова А.В.
5.	Екскурсія до Національного музею літератури України (м. Київ)	Романченко В.Ю.
6.	Заняття у мінізоопарку «Пухнасті історії»	Ковтюх О.О., Манастирліу Т.А.
7.	Вокальний майстер-клас «Казковий чаросвіт»	Абраменко А.А., Сігатова М.І.
8.	Екскурсія до музею книги і друкарства України (м. Київ)	Романченко В.Ю.
9.	Екскурсія до редакції Дитячого журналу «Пізнайко» (м. Київ)	Романченко В.Ю.
10.	Екскурсія до музею «СвітЛиця» (м. Бровари)	Музиченко К.В.

Підсумковий

-підведення підсумків роботи за Проектом;

- узагальнення та оформлення матеріалів із реалізації Проекту;

- презентація результатів проектної діяльності, висвітлення досвіду у фахових виданнях, засобах масової інформації, Інтернет-ресурсах.

Очікувані результати

- популяризація книг та читання серед вихованців ДЕНЦ «Камелія»;
- залучення вихованців до активної творчої, літературної, письменницької діяльності, формування основ естетичної культури, гармонійного розвитку духовного та психічного здоров'я;
- формування загальної культури читання і літературного смаку вихованців; закріплення навички читання як щоденної життєво необхідної потреби;
- підвищення рівня професійно-творчої компетентності педагогів шляхом проведення різних форм методичної роботи, упровадження інноваційних педагогічних технологій;
- забезпечення творчого зростання дітей, прагнення до пошуку, дослідження, успіху, самовдосконалення, свідомого прагнення до читання та письменництва.
- сприяння професійному самовизначенню вихованців у сферах літератури й книговидання;
- створення нового формату освітнього простору.

Букслем «Читацькі марципани» – літературний клуб для підлітків

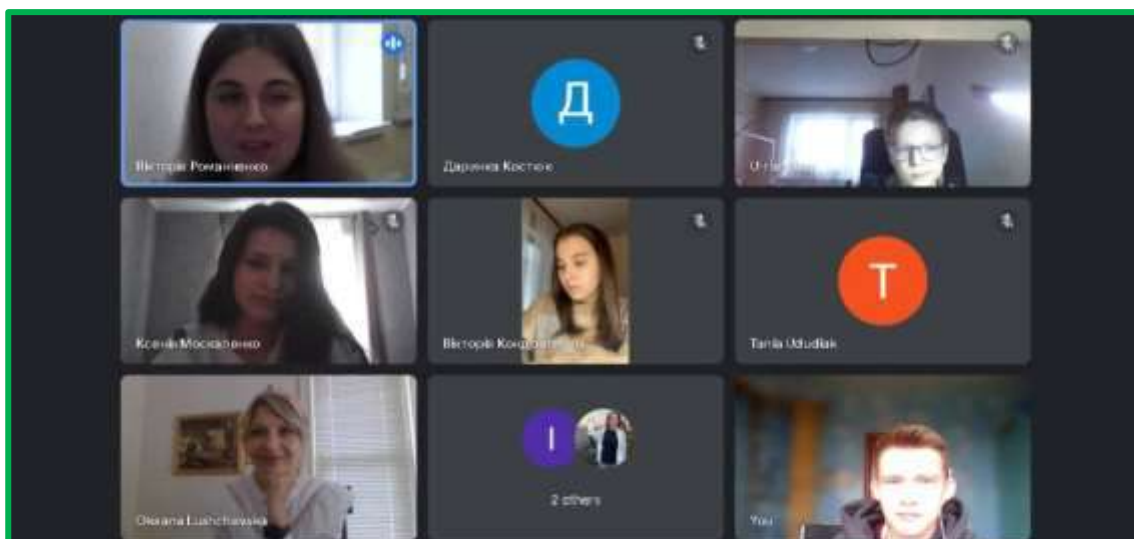
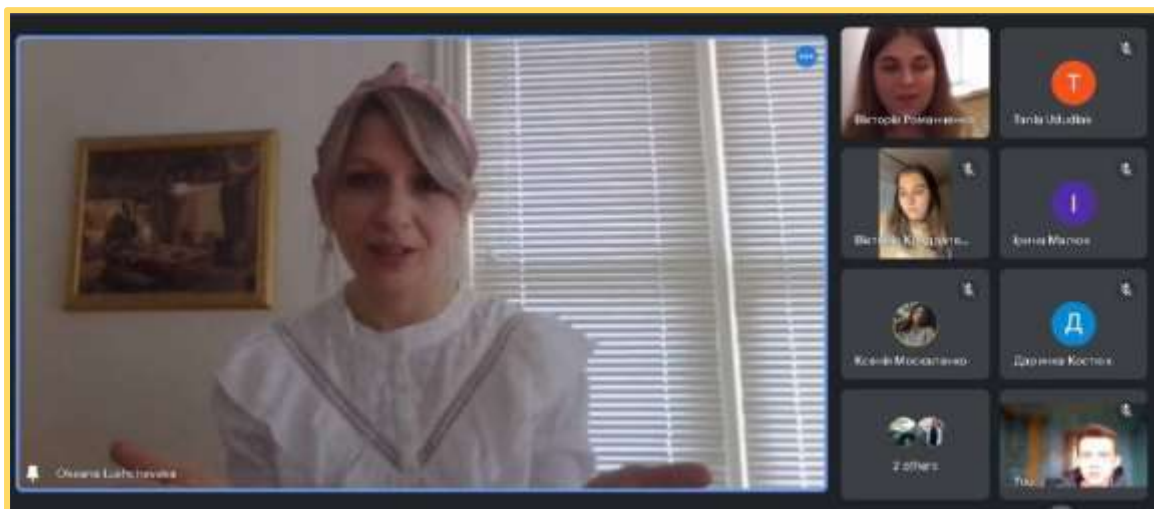
Зустріч із письменницею Славою Світовою – майстер-клас із креативного письма

Заняття з пісочної анімації «Казка на піску»

Зустріч із письменницею Оксаною Луцевською,
майстер-клас «Пишу дитячу книжку, як...»

Майстер-клас «Моя унікальна закладка до книги»

Майстерня дитячої ілюстрації «Мальована книга»

Тренінг із психологом «У світі моїх емоцій»

Створення власноруч мінікниги про емоції

Додаток 2

Тексти учасників Міжнародного ліцензійного конкурсу проектів екологічного спрямування «Олімпіада Геніїв»

Війна проти життя

Минулоріч у есе на «Олімпіаді Геніїв» я писав про забруднення озонового шару планети. Серед іншого зазначав, як багато літаків над Україною. За цей час усе змінилося кардинально - вже 11 місяців у моїй країні триває війна, і над українським небом літають ворожі винищувачі та ракети. Вони щодня руйнують сотні, тисячі людських життів, знищують міста й інфраструктуру.

Та, окрім цього, завдають непоправних збитків екології. Порівняно із людськими стражданнями, екологічні проблеми можуть здатися другорядними. Але це зовсім не так! Адже, коли йдеться про загрозу довкіллю, можемо твердити не лише про небезпеку для України, а й для усього світу.

Екологи вже зараз застерігають, що наслідки від шкоди, завданої водоймам, степам, лісам, флорі та фауні можуть тривати десятиліттями. За підрахунками, проведеними у листопаді 2022 року, країна-терористка наразі завдала екологічних збитків Україні на більш ніж 1,35 трлн гривень. Внаслідок повномасштабного вторгнення зафіксовано понад 2200 екоцидів. Серед яких - забруднення повітря, ґрунтів, екосистем Чорного й Азовського морів, знищення лісів, руйнування екосистем і загроза біорізноманіттю.

Масштаб екологічних збитків досягнути важко, тож я зосередив свою увагу на аналізі найбільш масштабних і руйнівних впливів.

1. Руйнування ландшафтів та екосистем. Бойові дії призводять до знищення лісів та водойм. Снаряди потрапляють у воду, внаслідок чого страждає фауна, морські мешканці масово викидаються на берег. Бойові дії, пересування техніки, зведення оборонних споруд пошкоджують ґрунт, спричиняють деградацію флори.

Близько 2,9 млн га територій, що належать до так званої Смарагдової мережі, перебувають під загрозою знищення. Зокрема це 8 природних заповідників, 2 біосферні заповідники, водні угіддя площею близько 600 тисяч гектарів, 10 національних природних парків. Наразі в Україні пошкоджено понад 3 млн гектарів лісів – третину лісового фонду, деякі з них - незворотно. Для відновлення унікальних українських чорноземів після артилерійських обстрілів необхідні десятиліття. А забруднення таких річок, як: Західний Буг, Прут, Тиса, Дністер, Дунай, – може торкнутися і сусідніх держав.

2. Втрата біорізноманіття і загроза для видів, занесених до Червоної книги.

Наразі через війну під загрозою зникнення перебуває понад 800 видів рослин та 700 видів тварин, багато із яких занесені до Червоної книги.

Внаслідок бойових дій порушується спокій тварин, вони переживають стрес, намагаються тікати від звуків війни. Це впливає на виведення потомства і стає причиною зменшення популяцій багатьох видів. У природній зоні мішаних лісів розташовані так звані «екокоридори» ссавців – вовка, ведмедя,

рисі, – які зараз небезпечні для тварин. Нерозірвані боєприпаси у лісах, водоймах, степах становлять смертельну загрозу для диких тварин.

Переважає більшість міграційних коридорів перелітних птахів наразі проходить над зоною бойових дій, що утруднює шлях пернатим і спричиняє їх численну загибель. Від якісного функціонування цих “коридорів” залежить життя понад 400 видів птахів. Так, під загрозою опинилися 60 тисяч білих лелек та близько 1000 «червонокнижних» чорних лелек.

Небезпека загрожує й екосистемі Чорного моря: потужні снаряди завдають нищівної шкоди мешканцям моря. На Одещині на березі національного природного парку «Тузлівські лимани» знайшли мертвих дельфінів, які, через використання гідролокаторів, були дезорієнтовані. Використання цих приладів руйнує слух дельфінів, завдаючи їм смертельної шкоди. Загалом наслідки війни для екосистеми Чорного моря наразі не беруться оцінювати навіть екологи.

3. Хімічне забруднення внаслідок обстрілів. Влучання снарядів у об’єкти інфраструктури спричиняють часті пожежі, зокрема і у лісах. Це спричиняє забруднення повітря небезпечними речовинами. Чадний газ, діоксид азоту, бурий газ, формальдегід - і це не повний перелік хімічних сполук, утворених під час детонування боєприпасів. У момент вибуху відбувається окиснення цих речовин, а продукти хімічної реакції потрапляють до атмосфери. Також варто зазначити, що під час обстрілів нафтобаз і промислових підприємств, небезпечні речовини, що використовують на виробництві, також потрапляють у повітря. Найбільша кількість таких підприємств розташована на сході

України, де тривають активні бойові дії. Наприклад, обстріли виробництв на Луганщині та у Сумах призводили до значних витоків азоту і аміаку.

Наслідком цього може бути не лише забруднене повітря у межах України: повітряні потоки здатні переносити небезпечні випари на тисячі кілометрів, осідаючи на територіях багатьох інших держав.

4. Замінування територій.

Як зазначають у ДСНС, наразі близько 170 тисяч квадратних метрів забруднено вибухонебезпечними предметами та мінами. Україну вже називають однією із найбільш замінованих країн світу. На розмінування знадобляться десятиліття. У пріоритеті - розмінування звільнених територій, аби вони знову стали придатними для життя. Тож, розмінування лісів та інших природних об'єктів часто відходить на другий план, адже вимагає більше часу та зусиль. Внаслідок розривання мін до ґрунтів потрапляють важкі метали, зокрема: свинець, стронцій, титан, кадмій, нікель. На жаль, часто це робить ґрунт непридатним для подальшого використання.

Наразі ДСНС співпрацює із Данською радою зі справ біженців, компанією Halo Trust, організацією “Норвезька народна допомога” та Естонською асоціацією рятувальників. Вони постачають обладнання, проводять тренінги, а також – розмінування.

5. Атомна небезпека. Однією із найбільш масштабних проблем є загроза радіоактивного забруднення. У окупації або у зоні безпосереднього проведення бойових дій опинилися три атомні електростанції - Чорнобильська АЕС, Запорізька АЕС та Південноукраїнська АЕС. Обстріли енергоблоків та

неналежна експлуатація території цих об'єктів може призвести до катастрофи світового масштабу і зробити тисячі кілометрів квадратних територій непридатними для життя на багато років.

Це лише невелика частина того, як щоденно воєнна агресія знищує довкілля і наближає світ до екологічної катастрофи. Аби перерахувати всі наслідки, знадобляться сотні сторінок тексту. Крім того, війна триває, тож і масштаби руйнувань оцінювати зарано.

Проте українці прагнуть до відновлення вже зараз і намагаються робити усе можливе для покращення ситуації. Розмінування триває щоденно, люди на волонтерських засадах долучаються до очищення деокупованих територій, фінансово підтримують заповідники та національні парки. Це звичайна справа, купити квиток у Миколаївський зоопарк, перебуваючи у Києві. Хоч ти не збираєшся туди найближчим часом, а робиш це для того, аби тварини мали шанси вижити. Зоопарки на відносно спокійних територіях приймають тварин із зони бойових дій.

Коли Україна відновлюватиметься після перемоги, необхідно буде об'єднати ще більше зусиль: на рівні громад і кожної родини. Я вважаю, що на нас чекає масштабне переоцінювання цінностей у бік екологічного способу життя. Необхідно буде переосмислити енергоефективність власного дому, змінити свої побутові звички, подбати про ефективніше використання енергоносіїв та мінімізацію палива. Адже все це впливає на стан довкілля загалом. У аграрній сфері необхідно обрати екологічні способи використання ґрунтів та водних ресурсів. Під час відбудови міст можна одразу подумати про

енергоефективність житлових будівель, прокласти велосипедні доріжки, зменшити кількість автомобілів. Тобто створювати нові, більш екологічні міста.

Я вважаю, що майбутнє екологічної ситуації в Україні значно залежить і від того, як ми будемо відбудовувати нашу країну. І скільки зусиль готовий докласти до цього кожен із нас. Я вірю, що у нас вийде. Попри все!

Сергій Телешев

Втрата біорізноманіття – небезпека для людства

*«Охорона біорізноманіття – це охорона нашого існування,
збереження умов нашого буття»*

Тетяна Котенко

Які теми об'єднує поняття «біологічне різноманіття», чому воно важливе для нашої планети, що йому загрожує та як його зберегти – такі питання я хочу порушити у своєму есе.

Біорізноманіття (повна назва – біологічне різноманіття) – це різмаїття життєвих форм на Землі, до яких належать усі організми. Втрата біорізноманіття передбачає всесвітнє зникнення різних видів, а також локальне скорочення або втрату видів у певному середовищі існування, що призводить до втрати біологічного різноманіття. Хочу наголосити, що явище може бути тимчасовим або постійним, залежно від того, чи є деградація довкілля, яка може

бути оборотною через екологічне відновлення / екологічну стійкість або фактично постійною (наприклад, через втрату землі). Теперішнє глобальне вимирання (його також часто називають шостим масовим вимиранням) призвело до кризи біорізноманіття, спричиненої діяльністю людини, яка виходить за межі і наразі має вигляд незворотнього процесу. Зменшення біорізноманіття призводить до зменшення екосистемних послуг і, зрештою, створює безпосередню загрозу для продовольчої безпеки, але також може мати більш тривалі наслідки для здоров'я людей.

Як свідчать наукові джерела, міжнародні екологічні організації протягом десятиліть проводили заходи щодо запобігання втраті біорізноманіття. Чинovníки з офіційних департаментів охорони здоров'я інтегрували це у підхід «Єдине здоров'я», який практикує громадське здоров'я. Збереження біорізноманіття все більше є частиною міжнародної політики. Наприклад, Конвенція ООН про біологічне різноманіття спрямована на запобігання втраті біорізноманіття та активне збереження диких територій. Міжнародні зобов'язання та цілі цієї роботи наразі втілені в Меті сталого розвитку 15 «Життя на суші» та Меті сталого розвитку 14 «Життя під водою». Однак у звіті «Укладання миру з природою» Програми ООН з довкілля, опублікованому у 2020 році, було заявлено, що більшість цих зусиль, на жаль, не досягли поставлених цілей.

Проблема втрати біорізноманіття дуже гостра у природному середовищі. За підрахунками, близько 36% усіх видів перебуває під загрозою зникнення. Слід

враховувати, що зменшення біорізноманіття відбувається швидше у водному середовищі.

Отже, пропоную розглянути деякі важливі причини втрати біорізноманіття, які є надзвичайно актуальними наразі:

1. Надмірна експлуатація природних ресурсів. Людина вичерпує джерела природних ресурсів і лишає по собі величезні сліди забруднення. Забруднення всіх видів, що своєю чергою спричиняє гіршу регенерацію екосистем та завдає більшої шкоди іншим видам.

2. Втрата та деградація природних середовищ існування. Щоб види живих істот жили, їм потрібне природне середовище існування. За надмірної експлуатації природних ресурсів, про яку ми вже згадували раніше, місця існування фрагментовані, деградують і не мають необхідних умов для розвитку живих істот.

3. Забруднення. Через вищезазначені причини відбувається забруднення води, ґрунту та повітря, яке знижує якість життя та екосистем.

4. Інтродукція інвазійних видів. Інвазійні види мають особливу характеристику здатності виживати в природному середовищі, яке їм не належить. Це пов'язано з тим, що природних хижаків мало або вони взагалі відсутні, або кліматичні та екологічні умови є абсолютно сприятливими для їх зростання.

5. Зміна клімату та його негативні наслідки. Наслідок всіх перерахованих вище причин спричиняє та посилює наслідки зміни клімату, які своєю чергою

сприяють зазначеним вище причинам, відбуваються з більшою інтенсивністю та частотою.

Пропоную ознайомитись із деякими показниками чисельності біорізноманіття. За даними WWF, 38% видів тварин перебувають під загрозою повного вимирання. Щогодини на Землі вмирають три види тварин. Щодня зникають понад 70 видів фауни та флори. Кожен восьмий птах – на межі зникнення. За останні 40 років риб стало на 76% менше. За останні 25 років біологічне різноманіття Землі скоротилося більш ніж на третину.

Ризик вимирання видів: близько 25% видів вже загрожує вимирання у більшості досліджених груп тварин і рослин.

Природні екосистеми: кількість природних екосистем у світі знизилася в середньому на 47%, порівняно із попередніми оцінками.

Біомаса та різноманіття видів: глобальна біомаса диких ссавців знизилася на 82%. Показники чисельності хребетних швидко знижувалися від 1970 року.

Важливість природи для корінного населення: 72% показників, розроблених місцевими громадами, свідчать про постійне погіршення важливих для них елементів природи.

Нині на межі повного зникнення:

- понад 40% видів амфібій;
- 33% коралових рифів;
- понад третина морських ссавців;
- 10% видів комах;

- 100 порід домашньої худоби.

Цей список ще можна продовжувати.

Що ж може зробити людство для вирішення цієї екологічної проблеми?

В Україні проєкт Стратегії з відновлення біорізноманіття наразі у процесі створення, як відзначають у Міністерстві захисту довкілля та природних ресурсів України. Водночас для країн ЄС вже ухвалена нова Стратегія ЄС щодо біорізноманіття до 2030 року, а також довгостроковий план дій з охорони природи та відновлення деградованих екосистем.

Науковці та екологи закликають повернути природу до нашого життя: потрібно відмовлятися від використання хімічних пестицидів на користь органічного землеробства, збільшувати кількість рослин-запилювачів, садити більше дерев, але там, де це екологічно виправдано. Будь-яке рішення, навіть корисне на перший погляд, має узгоджуватися з науковими знаннями та порадами екологів.

Вагомі кроки до збереження біорізноманіття можна робити самостійно, не чекаючи на національну Стратегію. Варто діяти так екологічно проактивно, щоб повернути природу до нашого життя – заради здоров'я планети та свого власного.

Вікторія Кондратенко

Сміливість Рейджела або Як лисеня врятувало дім

Ранок у лісі починався як завжди. Пташки розбудили мешканців співом. Сонне лисеня розплющило очі та поглянуло на вихід з нори, крізь який пробивалося проміння. Воно вийшло і приєдналося до лисиці, яка грілася на сонечку.

- Доброго ранку, Рейджеле, – вона посунула йому ягоди.
- Доброго, – малюк взявся снідати.
- Гарної прогулянки, але не затримуйся, – поцілувала мама лисеня.

Рейджел побіг стежкою. Природа пробуджувалась, сніг майже розтанув, на гілках почали з'являтися бруньки. Рейджел поспішав по вологій землі до ріки. Біля берега на нього чекали друзі – совеня Періс, горобчик Бірсі, лісова кішка Дарсі та їжачок Пауль. Вони хотіли погратися біля річки та пройти через міст. Але у воді компанія побачила купи сміття. Та й води було набагато менше, ніж минулої весни.

- Що сталося з нашим улюбленим місцем? – Періс поглянув на друзів.
- Хтось тут добряче насмітив, але чому так мало води, я не розумію, – замислено мовив Бірсі, облетівши річку.
- Приберімо – і, можливо, стане краще, – запропонувала Дарсі.

Спільними зусиллями друзі швиденько очистили водойму від бруду та почали гратися. Та наступного ранку біля іншого місця була нова купка сміття.

- Знову?! – обурено мовив Бірсі.

- Забруднене ще одне улюблене місце, – засумував Пауль.
- Приберімо знову! Що ж нам лишається, – намагався зберігати оптимізм Рейджел.

Після прибирання друзі весело провели час разом. Дорогою додому Рейджел сказав Бірсі:

- Сміття тут не випадково – і це насторожує.
- Не вигадуй, хтось насмітив та й все – посміхнулася кішка.
- Але щось мені підказує, що все не так просто.

Наступний день міг би початися зі звичного співу пташок, але почався із землетрусу.

- Що відбувається, мамо – перелякано вигукнуло лисеня.
- Нас хочуть знищити, – нажахано відповіла вона.

Рейджел вибіг з нори та побачив бульдозери, трактори і багато будівельної техніки. З острахом мале лисеня дивилося на машини, від яких гуркотіла земля.

- Що нам робити? – запитав Рейджел.
- Тікати, мій любий, – зітхнула лисиця, – це єдине, що нам лишається.

Лисеня дивилося в далечінь на великі залізні машини, які все наближалися. На очі наверталися сльози, адже це був його дім. Куди тікати? У світ, у якому немає для них місця? Туди, де ніколи не були? Де немає дому?

– Чому вони прийшли? Це ж *наш* дім. Ми не можемо його лишити, – тихо сказав Рейджел.

– Мусимо, синочку, мусимо. Щоб вижити.

Він поглянув убік та побачив друзів з батьками.

– Ви тут! – Рейджел підбіг до них.

– Ми тут, але що ж нам тепер робити? – непокоївся Пауль.

– Ми маємо покинути ліс, – сказав батько Дарсі. – Негайно!

– Ходімо! Хутко! – гукнув хтось із дорослих – і всі заметушилися.

Маленький лис дивився на мешканців, які чимдуж покидали свої домівки.

У натовпі він раптом завмер.

– Але чому? Чому вони прийшли знищити нас? – прошепотів малюк.

Він рішуче поглянув на купу заліза, що наближалася. За мить Рейджел пішов не за натовпом, а у бік будівельної техніки.

– Що ти робиш?! – нажахано скрикнула кішечка Дарсі.

– Не те, що роблять інші.

– Але ж вони тебе знищать!

– Я маю спробувати!

– Тоді ми підемо з тобою, – озвався Бірсі.

– Ну що ж, тоді який план? – запитав Пауль.

– Плану немає, лише надія, що вони нас не чіпатимуть, – сказав Рейджел, намагаючись приховати страх.

Компанія звірів облаштувалася за декілька метрів від тих, хто прагнув знищити їхню

домівку. Раптом будівельна техніка зупинилася. Вийшов чоловік і гримнув на тварин, намагаючись їх відігнати, але ті непорушно сиділи. За ним із автомобіля вийшов хлопчик.

– Які вони милі! Та перелякані, – промовив він. – Тату, це ж їхній ліс, ми не можемо так із ними вчинити.

Чоловік поглянув на сина, потім – на тварин. Довго вагався. Але якщо відмовиться виконання завдання – залишиться без роботи. Тим часом хлопчик підійшов до звірів. Рейджел зробив крок до нього – і хлопчина погладив лиса.

– Поглянь, які вони класні, а цей лис такий пухнастий, – захоплено вигукнув малий.

– Добре, – промовив чоловік та погладив свою бороду, – щось придумаємо. Все ж це для них дім.

У його думках відбувалася боротьба та, дивлячись, як його дитина щиро турбується про лісових мешканців, чоловік зрозумів – іншого вибору немає.

Малюк присів і розставив руки для обіймів. Рейджел підійшов ближче, обнюхуючи хлопчика. Запах цукрового печива так сподобався звіру, що він почав облизувати малого.

– Тату, він хоче печива, – засміявся хлопчик.

Опісля чоловік, як і обіцяв, владнав ситуацію. Компанія відмовилася від вирубування лісу і знайшла альтернативні способи отримання деревини. Натомість у лісі побудували багато годівниць для птахів і тварин. Заборонили втручатися у життя лісових мешканців та заходити до лісу стороннім, очистили водойму та створили ще декілька штучних. Тепер ліс був найкомфортнішим і найбезпечнішим місцем для тварин. І це завдяки Рейджелу, який не побоявся людей! Кмітливе і хоробре лисеня захистило свою домівку, несподівано подарувавши лісові надію та щасливе майбутнє!

Дарина Костюк

Назустріч життю

На острові Врангеля, серед безкраїх снігових рівнин, де гуляє холодний вітер, спав маленький пухнастик. У сніговому барлозі ледь-ледь було чути сопіння білого ведмежати. Набридливі птахи неначе навмисно стрибали біля нори і своїм гелготом порушували спокійний сон ведмедика. Зрештою, розбудили його.

Обтрусившись від снігу, малюк, заточуючись, пішов до виходу. За кілька кроків до виходу на поверхню він стишив крок і повільно повз на звук. Раптово, вискочивши з-за барлогу, ведмідь стрибнув на чайок, проте, окрім пір'я та ляпасів, нічого не зловив. Він задер голову і сумно подивився на птахів, що відлітали. Вони розбудили не тільки самого ведмедика, а і його голод.

Останні кілька годин, коли він спав, марно намагаючись поповнити свої сили, нічого не дали. Прокинувшись, він відчув ще більшу втому. Не залишалось вибору, окрім як піти полювати. Хоча його зуби й пазурі не були надто гострі для тюленів, риbam він міг запросто перерізати голови. Ведмежа пішло на звук хвиль, які, голосно вдаряючись об айсберги, розважали тюленів. Підійшовши ближче до води, ведмедик нерішуче зупинився на краю. Мати ще не починала вчити його плавати, хоча інстинкти білих ведмедів підказували йому, як це робиться. Він набрав повітря і вже збирався було стрибнути у воду, аж раптом послизнувся і стрімголов полетів в обійми сапфірової безодні.

На якусь мить сильний удар об поверхню води оглушив невдаху-рибалку. Та згодом це неприємне відчуття минулося – і ведмедик зміг роздивитися риб, які шугали туди-сюди. Ведмежа із жахом усвідомило, що починає тонути і намагалося вибратися на поверхню. Розтинаючи лапами воду, ведмедик поволі наближався до виходу із пастки.

Нарешті! Повітря! Сонце! Небо! Чайки! Хоча, ні. Ці дурнуваті птахи тільки й вміють, що гелготіти та відбирати в інших харчі. Раптом від крижаної платформи відколосся шматок айсберга. Досить велика брила льоду важко впала у воду, і, здійнявши купу бризок, порушила спокій навколо. Ведмежа спостерігало за панікою тюленів – стрибнувши у воду, вони плавали навколо дрейфуючого айсберга і голосно скімлили.

У цій катавасії ведмежа відчуло дуже знайомий запах своєї мами і радісно попливло туди. Вхопившись пазурами за крихкий сніг, ведмедик намагався підтягнутися, щоб вилізти на поверхню. Та кожна його спроба завершувалася провалом – сніг осипався під лапами, і він раз у раз падав у крижану воду. Втративши надію, ведмежа почало кликати матір, його жалібне ревіння ледь чутно розносилося просторами Арктики. Повністю зневірившись у своєму порятунку, втомлене маля почало занурюватись під воду.

Крізь шум води він почув чийсь швидкі кроки. З надією визирнувши на поверхню, ведмедик встромив свої пазурі у айсберг і знову загарчав. Кроки стихли – і над ним з'явилася голова білої ведмедиці. Ведмежа почало приплюхуватися – раптом він щось переплутав і над ним стоїть інший ведмідь,

який з радістю поласує ним. Раптом він втратив контроль і знову шубовснув в океан. Ведмедиця не чекала, доки він сам вибереться. Небезпечно нахилившись, вона вхопила дитинча за загривок і щосили потягнула. Опинившись на айсбергу, ведмежа задоволено вивалялося в пухкому снігу, щоб позбутися води на хутрі. Завершивши цю процедуру, мама повела його до барлогу, де вже лежала свіжа туша тюленя. Ведмедик із задоволенням почав мусолити ще тепле сало здобичі, а ведмедиця догризала шкуру тюленя. Зазвичай, залишки ведмежої трапези доїдали песці – вічні нахлібники ведмедів, проте сьогодні їх не було. Вечір, сповнений пригод, минув доволі непогано і задоволене ведмежа засинало під шум прибою.

Йому вдалося поспати лише декілька годин, як гомін знадвору витягнув маля із блаженного спокою. Сонно встав і потягнувся. Оглядаючи барліг, ведмежа зрозуміло, що мама кудись пішла. Перед тим, як вийти назовні, приплюхався – щось неспокійне витало у повітрі. Врешті-решт наважився, але миттю зупинився на місці.

Перед входом не було знайомої снігової рівнини. Натомість всюди, де тільки можна, вирувала бразолійна вода. Доки ведмедик спав, гігантські брили льоду віддалялися від усього острова, зрештою – повністю занурилися у воду і збільшили рівень води якраз до входу у барліг. Нажахане заціпеніння ведмедика перервав звук тріскання льоду. Він мерщій побіг подалі від океанського божевілля. Наляканий, голодний, мокрий і самотній. А найгірше

– відчуття безвиході. Саме це відчувала маленька істота, яка досить далеко відпливла від острова на дрейфуючому айсбергу.

Ведмежа вишукувало хоч якийсь слід мами, але його оточували тільки інші ведмеді, які так само пливли на крижинах. Подеколи хтось із них наважувався стрибати з меншої крижини на більшу, щоб не зануритись у воду, та більшість ведмедів цим не переймалися. Вони прагнули одного – пливучи проти дрейфу крижин, ведмеді могли дістатися до холодних, ще не затоплених земель.

На жаль, не всім вдавалося живими доплисти до комфортнішого клімату – більшість ведмедів, особливо молодих, тонули через втому від постійного тримання на воді. Малий ведмедик не знав, що йому робити. Не було біля нього мами-ведмедиці, яка повела б за собою – лише нескінченний холодний океан, повний дрейфуючих айсбергів.

Раптом айсберг стрімко змінив напрям і поплив, віддаляючись, від інших «моряків». У ведмежати був лише один варіант – стрибнути у воду і, незважаючи ні на що, наздогнати інших ведмедів. Він набрав повітря і шубовснув назустріч бурхливим хвилям. Плюсь! Якась мить – і ведмідь щосили гребе лапами до інших тварин. Але щоразу нові атаки безжальних хвиль збивали ведмедика з курсу. Після чергового занурення малюк побачив довгу, чорну пляму, яка з океанських глибин рухалася на нього. Хтозна, як ведмежа вловило від неї загрозу, але наступної миті воно залізло на айсберг, а косатка тільки зачепила хвостом крижину. Трохи відсапавшись, ведмежа

підвело голову на інших ведмедів. Ті лиш байдуже поглянули на новоприбульця. Ведмедик обережно сів на край льодовика.

Вони пливли не надто довго, але згодом один із ведмедів задер ніс угору і почав приплюхуватися. Потім коротко рикнув і, не кваплячись, стрибнув у страхітливий океан. Деякі ведмеді повторили за ним, а от решта лишилась на айсбергу. Ведмежа теж стрибнуло. Океан трохи вгамувався і ведмеді могли спокійно пливти. Іноді на їхньому шляху траплялися невеликі льодові брили і група збиралася на них, щоб відпочити. Всі були схудлі та виснажені. Один великий ведмідь назавжди пішов на дно... А на тих, хто рушив у небезпечну подорож, чекало світле майбутнє. Попереду білів острів! Великий, майже безлюдний, він вабив до себе.

Щасливі ведмеді ступили на снігову землю і рушили досліджувати територію. Ведмедик почимчикував за ними, але дещо за каменем привернуло його увагу. Він підійшов ближче. То був кимось поїдений, але доволі свіжий морж. Зголодніле маля жадібно почало жувати шматки м'яса, а потім, задоволене і втомлене, заснуло.

Ярина Мартинюк

Урбанізація – користь чи шкода?

Згадаємо роман Валер'яна Підмогильного «Місто». Це історія Степана Радченка, юнака з села, який поїхав навчатися до Києва – столиці України. Впродовж книги герой все більше приживається у місті, почувається його жителем. Це і є урбанізація – переселення сільського населення в міста. З одного боку, це добре, тому що інфраструктура стає більш розвиненою, сфера послуг розширюється завдяки тому, що людей стає більше. Але є й інший бік цього явища.

По-перше, все частіше з'являються села-привиди – населені пункти, в яких взагалі немає мешканців або живе 1-2 людини. Причиною може бути різниця рівня життя у місті й селі. У містах більше інфраструктури. У селах навіть рідко є своя лікарня. Дітям часто доводиться їхати до школи у сусідні населені пункти. Щоб дістатися до міських будов такого призначення, потрібно здолати велику відстань.

По-друге, у містах ширший спектр можливостей, для молодих людей існує більша імовірність знайти роботу, тому переважна частина працездатного населення виїжджає із сіл, де таких можливостей немає.

По-третє, збільшується використання ресурсів, що призводить до глобальних проблем. **Зокрема таких, як:**

1. Зменшення запасів природних ресурсів.
2. Забруднення навколишнього середовища, зокрема повітря.

3. Порушення екологічних систем, особливо у ґрунті.

Це все пов'язано зі збільшенням і використанням обсягів промислового та сільськогосподарського виробництва, розвитком транспорту, енергетики і хімії. Через збільшення населення ресурсів потрібно більше.

По-четверте, впливають психологічні і фізичні проблеми. За спостереженнями лікарів, містяни частіше хворіють на інфекційні захворювання, хвороби серцево-судинних і нервових систем, органів дихання тощо. До цього призводять не лише екологічні негаразди, а й те, що у містах, порівняно з селами, більше стресових ситуацій. За даними спеціалістів, у місті відчувається ефект позбавлення індивідуальності. Відчуваючи страх цього, деякі люди одягаються і поведуться більш екстравагантно.

Ще одна розповсюджена проблема – почуття самотності навіть у натовпі. Це трапляється через надмірну кількість соціальних контактів. Внаслідок цього людина відчуває перевтому від спілкування, що призводить до захисної реакції: стосунки стають поверхневими, зростає байдужість. Ще одним цікавим явищем є «звукове сп'яніння», коли людина не в змозі жити без звуків і стає залежною від них. На мою думку, вище згаданий Степан Радченко, Жульєн Сорель із «Червоного і Чорного», Ежен де Растіньяк із «Батька Горію» страждали на одне із цих психологічних явищ.

Чи можна якось виправити ситуацію? Як на мене, так. Потрібно удосконалювати інфраструктуру і освіту в селах, запроваджувати

психологічну освіту серед населення і руйнувати стереотипи про життя поза містом.

Отже, урбанізація має і переваги, і недоліки. Це незворотній процес – його не можна зупинити, а лиш зробити більш продуктивним і якісним.

Марія Труш

Додаток 3.

Тематичний випуск Пізнавального журналу для підлітків та молоді

«Прудкий пензлик» (додається окремим файлом)